

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยในการคงอยู่ของกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกตแบบมีส่วนร่วม สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความครอบคลุมและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ศึกษา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. บริบทของกลุ่มผู้ติดเชื้อ

การก่อเกิดกลุ่มผู้ติดเชื้อในจังหวัดลำปางที่ศึกษาในครั้งนี้ทั้งหมดเกิดจากการสนับสนุนโดยองค์การภาครัฐ สถานที่ตั้งกลุ่มอยู่ในหน่วยงานของพี่เลี้ยง เช่น โรงพยาบาล สาธารณสุข อำเภอ กลุ่มมีขนาดกลางและขนาดเล็ก สมาชิกกลุ่มเป็นผู้ติดเชื้อที่มีภูมิลำเนาอยู่ในแต่ละอำเภอ โครงสร้างกลุ่มมีการแต่งตั้งกรรมการบริหารงาน โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นพี่เลี้ยงกลุ่ม สมาชิกมาพบปะกันเดือนละ 1 ครั้ง

2. ปัจจัยในการคงอยู่ของกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านพี่เลี้ยง 2) ปัจจัยในการดำเนินงาน 3) ปัจจัยด้านการช่วยเหลือจากองค์กรอื่น ซึ่งส่งผลให้กลุ่มผู้ติดเชื้อมีความเข้มแข็งต่างกันเป็น 3 ระดับ คือ

1. กลุ่มเข้มแข็งมาก มีองค์ประกอบดังนี้

1.1 พี่เลี้ยง

พี่เลี้ยงของกลุ่มในลักษณะนี้ไม่แสดงบทบาทชี้นำหรือครอบงำกลุ่มมากเกินไป เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น และดำเนินกิจกรรมกลุ่มเอง ส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาและประสานงานให้กับกลุ่ม เสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกกลุ่มในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม นอกจากนี้พี่เลี้ยงยังมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับกลุ่มผู้ติดเชื้อมาก่อน

1.2 การดำเนินงานในกลุ่ม

การบริหารจัดการ

ทีมบริหารส่วนใหญ่เป็นสมาชิกที่มีส่วนร่วมจัดตั้งกลุ่ม กลุ่มมีการช่วยเหลือกันในการปฏิบัติงานที่ไม่เคร่งครัดในการทำงานเฉพาะตามตำแหน่งที่แบ่งแยกหน้าที่กันชัดเจน แต่จะร่วมมือช่วยเหลือกันจนสามารถปฏิบัติงานแทนกันในตำแหน่งต่าง ๆ ได้หากผู้รับผิดชอบด้านนั้น ๆ ติดธุระ การประเมินผลการปฏิบัติงานของกลุ่มกระทำในลักษณะที่ไม่เป็นทางการส่วนมากเป็นการ

พูดคุย สอบถามความคิดเห็นกัน การตัดสินใจที่เป็นเรื่องสำคัญจะใช้มติเสียงส่วนใหญ่ สมาชิก ร่วมกันตั้งกฎกติกาและปฏิบัติตามกิจกรรมและสภาพของสมาชิก ทางด้านการเงินมีทีมควบคุมเพื่อ ความโปร่งใสและตรวจสอบได้

กิจกรรม

กลุ่มมีกิจกรรมที่ให้ ประโยชน์ทั้งต่อผู้ติดเชื้อที่เป็นสมาชิกกลุ่มและต่อ ประโยชน์ส่วนรวม กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างกำลังใจให้กับสมาชิก กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่ พี่เลี้ยง และประธาน กรรมการมีส่วนร่วมในการวางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล สมาชิกมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและแสดงความคิดเห็นบางครั้ง และมีการปรับกิจกรรมให้ สอดคล้องกับกลุ่มผู้ติดเชื้อเพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อไปได้

งบประมาณ

งบประมาณที่ได้รับส่วนใหญ่มาจากภายนอก เช่น องค์การภาครัฐ องค์การ เอกชน และส่วนงบประมาณจากการสะสมทุนของกลุ่มยังไม่ประสบผลสำเร็จ การได้รับงบประมาณ จากภายนอก กลุ่มจะต้องเสนอโครงการ โดยในช่วงแรกของการตั้งกลุ่มพี่เลี้ยงเป็นผู้เขียนโครงการ ให้ แต่ในระยะเวลาต่อมาผู้ติดเชื้อมีศักยภาพเพิ่มขึ้นสามารถเขียนโครงการ พี่เลี้ยงเป็นที่ปรึกษา แม้ว่ากลุ่มจะมีความพยายามระดมทุนด้วยการทำกิจกรรมเสริมอาชีพแต่พบว่าไม่ประสบผลสำเร็จ จึงยังต้องพึ่งพิงงบประมาณจากภายนอกต่อไป

ผู้นำ

ประธานกลุ่มมีลักษณะของความเป็นผู้นำเสียสละ อุทิศตนในการทำงาน ไม่ใช้อำนาจเด็ดขาด อะลุ่มอล่วย รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก สามารถทำงานได้ดีกับ รองประธานที่มีประสบการณ์ในการทำงานและมีความซื่อสัตย์ ขยันขันแข็งในการทำงาน มีความ อ่อนน้อมถ่อมตน มีมนุษยสัมพันธ์ดี

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

สมาชิกมีความเห็นอก เห็นใจ เอื้ออาทรกันในการดำเนินกิจกรรม สมาชิกจะ พูดคุยกันอย่างฉันทน์เพื่อน และแสดงความคิดเห็นได้ ประธานยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก แต่สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นต้องมีการกระตุ้นเสมอ ในการลงมติจะใช้เสียงส่วนใหญ่ หน่วยงานของพี่เลี้ยงไม่เข้มงวดกับกลุ่มมากเกินไป มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

1.3 การได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรอื่น เช่น เครือข่ายผู้ติดเชื้อ

เครือข่ายให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ติดเชื้อ ในด้านพัฒนาศักยภาพของผู้ติดเชื้อ และพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้ติดเชื้อกล้าแสดงออก เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม สามารถทำงานกลุ่มได้ด้วยตนเอง

2. กลุ่มเข้มแข็งปานกลาง

2.1 พี่เลี้ยง

กลุ่มที่อยู่ระดับนี้ พี่เลี้ยงมีบทบาทช่วยเหลือกลุ่มมากทั้งทางด้านตัวผู้ติดเชื้อเองและกิจกรรมกลุ่ม พี่เลี้ยง ประธาน เภรณญิกร่วมกันคิดวางแผนในการทำกิจกรรมกลุ่ม สมาชิกที่ร่วมจัดตั้งกลุ่มมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมบ้างบางครั้ง แต่พี่เลี้ยงไม่ได้เปิดโอกาสให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมเองทั้งหมด อย่างไรก็ตามพี่เลี้ยงจะให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ประธานเป็นผู้ดำเนินการ

2.2 การดำเนินงานในกลุ่ม

การบริหารจัดการ

กลุ่มมีการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ แต่ส่วนใหญ่ ประธาน เภรณญิกและพี่เลี้ยงจะมีบทบาทหลักในการวางแผนการดำเนินงานตลอดจนประเมินผลกิจกรรมที่ได้ดำเนินงานไป สมาชิกมีส่วนร่วมในการปฏิบัติในการทำกิจกรรมกลุ่มสมาชิกกลุ่มที่ปฏิบัติงานก็จะให้ความร่วมมือแต่สมาชิกบางคนได้แต่เฝ้าดู การตัดสินใจเป็นบทบาทของประธานร่วมกับพี่เลี้ยง ถ้าเป็นเรื่องสำคัญประธานจะนำเข้าสู่ที่ประชุมและสอบถามความคิดเห็น ในกรณีที่มีการขัดแย้งภายในกลุ่มพี่เลี้ยงจะช่วยให้คำปรึกษา และตัดสินใจให้บางครั้ง

กิจกรรม

กิจกรรมที่กลุ่มทำมีทั้งที่ให้ประโยชน์ต่อผู้ติดเชื้อที่เป็นสมาชิกกลุ่มและต่อประโยชน์ส่วนรวม ควบคู่ไปกันเสมอ เนื่องจากประธานรับนโยบายจากเครือข่ายผู้ติดเชื้อและเป็นกลุ่มที่น่าร่องในการทำกิจกรรม กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ดำเนินอยู่ พี่เลี้ยง ประธาน เภรณญิกมีส่วนร่วมในการวางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล สมาชิกร่วมปฏิบัติและไม่ปฏิบัติบ้างโดยกิจกรรมที่ให้ประโยชน์ต่อผู้ติดเชื้อสมาชิกจะร่วมมือกันดี แต่กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมสมาชิกจะไม่ให้ความสนใจหรือความร่วมมือเท่าที่ควร

งบประมาณ

ประธานกลุ่มได้พยายามขอรับการช่วยเหลือจากองค์กรชุมชนที่กลุ่มตั้งอยู่ ทำให้กลุ่มได้รับงบประมาณเพิ่มจากองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนั้นยังทำให้ชุมชนรู้จักเห็นความสำคัญของกลุ่มผู้ติดเชื้อ และสมาชิกกลุ่มสามารถประสานงานกับองค์กรชุมชนด้วยตนเองโดยไม่พึ่งองค์กรพี่เลี้ยงได้มากขึ้น ซึ่งเป็นจุดเด่นของกลุ่มที่กรรมการกลุ่มสามารถดำเนินการประสานงานกับองค์กรชุมชนได้ด้วยตนเอง

ผู้นำ

ประธานมุ่งมั่น เสียสละในการทำงาน เชื้อมั่นในตนเองมาก รับนโยบายการทำงานได้ดี แต่บางครั้งขาดการติดต่อสื่อสารที่ดีกับสมาชิกในกลุ่ม ให้ความสำคัญเห็นของตนเองเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เกิดความขัดแย้งในการทำงาน ดังนั้นกิจกรรมบางอย่างสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือประธานจึงต้องทำงานคนเดียว

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

ความสัมพันธ์ระหว่างประธานและสมาชิก ประธานเป็นบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเองสูงจนบางครั้งไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกและถือเอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่ สมาชิกไม่ให้การยอมรับเท่าที่ควร ความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงและสมาชิกมีความเป็นกันเอง แสดงความคิดเห็นได้ แต่บางครั้งสมาชิกเกรงใจไม่กล้าแสดงออก ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมีความเป็นกันเอง พูดคุยกันฉันท์เพื่อนเอื้ออาทรให้กำลังใจกัน

2.3 การได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรอื่น เช่น เครือข่ายผู้ติดเชื้อ

เครือข่ายผู้ติดเชื้อทำให้กลุ่มได้ริเริ่มกิจกรรมเข้าสู่ชุมชนมากขึ้นมิใช่มีกิจกรรมที่มีประโยชน์แต่ตนเองเท่านั้น สมาชิกกลุ่มได้ทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ทำให้ผู้ติดเชื้อที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกว่ามีคุณค่า

3. กลุ่มเข้มแข็งน้อย

3.1 พี่เลี้ยง

พี่เลี้ยงดูแลกลุ่มทั้งหมดทั้งด้านการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและกลุ่ม คล้ายแม่กับลูก ชี้นำหรือครอบงำกลุ่มมากเกินไป ดำเนินกิจกรรมกลุ่มเองเกือบทั้งหมด ไม่ให้โอกาสกลุ่มได้พัฒนาศักยภาพ ไม่มีนโยบายหรือความคาดหวังให้กลุ่มเกิดการพัฒนาศักยภาพที่เข้มแข็ง วางแผนในการดำเนินงานทั้งหมด ประธานและกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมน้อย ในการวางแผนการดำเนินงาน สมาชิกมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

3.2 การดำเนินงานในกลุ่ม

การบริหารจัดการ

ประธานเป็นสมาชิกที่เริ่มเข้ากลุ่มมาได้ไม่นานนักมีประสบการณ์น้อยเกี่ยวกับกลุ่ม เลขานุการยังดำรงตำแหน่งประธานในระดับตำบล ดังนั้นในการปฏิบัติงานจึงมีประธาน เจริญญิก และพี่เลี้ยง กลุ่มมีกิจกรรมมากและหลากหลาย กรรมการจึงมีงานรับผิดชอบมาก ทำงานหนัก นอกจากนั้นพี่เลี้ยงยังมีงานประจำมาก พี่เลี้ยงมีบทบาทในการวางแผน การดำเนินกิจกรรม การประเมินผล มากกว่าประธานและเจริญญิก สมาชิกเป็นผู้ปฏิบัติ การตัดสินใจเรื่องสำคัญจะสอบถามความคิดเห็นกรรมการและสมาชิกเป็นบางครั้ง กลุ่มมีการร่วมกันตั้งกฎกติกากลุ่มแต่พี่เลี้ยงไม่ให้ความสนใจหรือยอมรับเพราะในการให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ พี่เลี้ยงเป็นผู้ตัดสินใจ ทางด้านการเงินถูกควบคุมโดยพี่เลี้ยงและที่ปรึกษากลุ่ม และประธานกลุ่มคนเดิมซึ่งปกติไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ ในการเบิกค่าใช้จ่ายมีขั้นตอนที่ไม่เชื่อให้กลุ่มสามารถทำได้เองจึงเป็นบทบาทของพี่เลี้ยงเป็นส่วนใหญ่

กิจกรรม

กลุ่มในลักษณะนี้มีการจัดตั้งมานานจึงมีกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งการให้ความรู้ กิจกรรมเสริมอาชีพ สันทนาการ มีหน่วยงานทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กรเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ติดเชื้อ และมีอย่างสม่ำเสมอ ในบางกิจกรรมได้มีการกระจายให้กลุ่มอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วม สมาชิกมีส่วนร่วมในการปฏิบัติซึ่งมีทั้งปฏิบัติบ้างและไม่ปฏิบัติบ้าง พี่เลี้ยงมีบทบาทการวางแผนประสานงานเองประธานมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นบางครั้ง

งบประมาณ

งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม พี่เลี้ยงมีศักยภาพในการขอรับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชนต่างประเทศ จึงมีงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มมาก และมีการระดมทุนกลุ่มด้วยตนเอง แล้วนำไปทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อไป โดยมีพี่เลี้ยงเป็นผู้วางแผน สมาชิกร่วมปฏิบัติ แต่กิจกรรมที่ดำเนินอยู่ส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพิงจากภายนอกซึ่งถ้าไม่มีงบประมาณส่วนนี้ กิจกรรมต่าง ๆ ต้องลดลงหรือคงไป

ผู้นำ

ประธานเสียสละตั้งใจทำงาน ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ มีการศึกษาดี เรียนรู้งานได้เร็ว แต่ขาดโอกาสในการแสดงศักยภาพของความเป็นผู้นำในการบริหารกลุ่ม ไม่มีอำนาจเด็ดขาดในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

ความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงและสมาชิกที่อยู่กับกลุ่มมานานจะมีความคุ้นเคยกับพี่เลี้ยงดี ส่วนสมาชิกใหม่ไม่ค่อยคุ้นเคยกันแต่ได้รับการดูแลจากพี่เลี้ยง สมาชิกเคยชินที่จะไม่แสดงออกมักปฏิบัติตามกิจกรรมที่มีอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างประธานกับสมาชิกและระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง มีความคุ้นเคยเป็นกันเอง เอื้ออาทรกัน ประธานได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก

3.3 การได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรอื่น เช่น เครือข่ายผู้ติดเชื้อ

กิจกรรมต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่พี่เลี้ยงกำหนด ดังนั้นกิจกรรมที่ตัวแทนได้รับจากเครือข่ายซึ่งเป็นกิจกรรมในชุมชน เช่น การจัดเวทีสัญจรเอดส์ การป้องกันการแพร่กระจายเชื้อเอดส์ในชุมชน จึงไม่ได้นำมาปฏิบัติ แต่ตัวแทนผู้ติดเชื้อได้รับการอบรม และทำงานเป็นทีมร่วมกับเครือข่ายผู้ติดเชื้อจึงพัฒนาศักยภาพของตนเองในการทำงานกลุ่ม

อภิปรายผล

กลุ่มผู้ติดเชื้อเป็นกลุ่มที่ได้รับการจัดตั้งโดยองค์กรภาครัฐ มีพี่เลี้ยงเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สถานที่ตั้งกลุ่มอยู่ในหน่วยงานของพี่เลี้ยง ลักษณะกลุ่มเป็นกลุ่มขนาดเล็กและขนาดกลาง โครงสร้างกลุ่มมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานกลุ่ม งบประมาณดำเนินการกลุ่มส่วนใหญ่กลุ่มได้รับมาจากแหล่งเดียวกัน กิจกรรมคล้ายกัน ส่วนความยั่งยืนของกิจกรรมจะขึ้นกับการมีวิธีการจัดการของแต่ละกลุ่ม เช่น กิจกรรมเยี่ยมบ้าน ในระยะแรกของการตั้งกลุ่มสมาชิกมีประมาณกลุ่มละสิบคนถึงหนึ่งร้อยกว่าคน แต่ต่อมาสมาชิกลดลงเนื่องจาก ตาย เจ็บป่วย สมาชิกบางคนที่แข็งแรงไปทำงานมาร่วมกลุ่มไม่ได้ และบางอำเภอมีการแยกออกไปตั้งกลุ่มในระดับตำบล จังหวัดลำปางมีเครือข่ายผู้ติดเชื้อจังหวัดซึ่งมีสมาชิกเป็นตัวแทนกลุ่มกลุ่มผู้ติดเชื้อกลุ่มละ 2 คน สมาชิกเครือข่ายดำเนินงานในเครือข่ายด้วยตนเอง มีพี่เลี้ยงเป็นเจ้าหน้าที่จากองค์กรภาครัฐ และองค์กรเอกชน สมาชิกได้รับความรู้ในการเขียนโครงการ อบรมการเป็นวิทยากร การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย เครือข่ายผู้ติดเชื้อมีการจัดประชุม เพื่อแจ้งข่าวสารแก่สมาชิกทุก 2 เดือน ประเมินผลการดำเนินงาน ปีละ 1 ครั้ง ในการดำเนินงานได้รับงบประมาณจากองค์กรเอกชน และกองโรคเอดส์

ผลการศึกษาค้นพบว่าปัจจัยในการคงอยู่ของกลุ่มผู้ติดเชื้อมี 3 ด้านคือ 1) ปัจจัยด้านพี่เลี้ยง 2) ปัจจัยด้านการดำเนินงานของกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการช่วยเหลือจากองค์กรอื่น พบว่าปัจจัยทั้งสามเป็นตัวกำหนดความเข้มแข็งของกลุ่มต่าง ๆ จนสามารถแบ่งระดับความเข้มแข็งของกลุ่มได้เป็น 3 ระดับคือ 1) กลุ่มเข้มแข็งมาก 2) กลุ่มเข้มแข็งปานกลาง 3) กลุ่มเข้มแข็งน้อย ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

กลุ่มเข้มแข็งมาก

ด้านพี่เลี้ยงมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาและประสานงานให้กับกลุ่ม เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและดำเนินกิจกรรมกลุ่มเองเสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกกลุ่ม สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม ไม่ชี้นำหรือครอบงำกลุ่มมากเกินไป การจัดตั้งกลุ่มเกิดจากพี่เลี้ยงเห็นผู้ติดเชื้อจำนวนสิบกว่าคน มารับเบี้ยยังชีพที่สาธารณสุขอำเภอ จึงคิดว่าผู้ติดเชื้อเหล่านี้น่าจะมารวมตัวกันเป็นกลุ่ม จึงเป็นการจัดตั้งกลุ่มโดยมิใช่เป็นนโยบายของรัฐ และได้รับงบประมาณจากศูนย์อำนวยการต้านภัยเอดส์ภาคเหนือตอนบน ในระยะแรกพี่เลี้ยงได้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มเอง ต่อมาเมื่อกลุ่มตั้งได้ระยะหนึ่งผู้ติดเชื้อมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุมในที่ต่าง ๆ กล้าแสดงออกมากขึ้นจึงให้ผู้ติดเชื้อดำเนินกิจกรรมกลุ่มเอง ซึ่งผู้ติดเชื้อสามารถทำได้ไม่เกิดความขัดแย้งสมาชิกให้การยอมรับ กิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จได้ พี่เลี้ยงจึงมีบทบาทเป็นที่ปรึกษากลุ่มมากกว่าผู้ดำเนินกิจกรรมกลุ่ม สอดคล้องกับ บุญเลิศ รอดโสม (2543, หน้า 12) ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในกลุ่มที่ประสบความสำเร็จระดับต่าง ๆ ของจังหวัดปราจีนบุรีว่าตัวเจ้าหน้าที่จะต้องมีความกะตือรือร้น จริงจังในการช่วยเป็นพี่เลี้ยงให้กลุ่ม จะต้องแสดงบทบาทตัวเองให้ถูกต้องไม่ใช่ว่าเป็นการชี้นำทำให้ แต่จะต้องปรับบทบาทตัวเองเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ ให้คำแนะนำทางวิชาการ ให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันเหตุการณ์ เป็นการเสนอ ทางเลือกที่ดีให้กับกลุ่ม ทั้งนี้การตัดสินใจจะทำกิจกรรมอะไร จะต้องขึ้นอยู่กับตัวสมาชิกกลุ่มเอง ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนแก้ปัญหาตรงตามความต้องการที่แท้จริง

ด้านการดำเนินงานในกลุ่ม

การบริหารจัดการ กลุ่มมีโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ชัดเจน แต่การปฏิบัติงานไม่เคร่งครัดตามตำแหน่งมากนัก สมาชิกได้ช่วยเหลือกันและกัน เนื่องจากในระยะแรกของการก่อตั้งกลุ่มสมาชิกยังไม่มีบทบาทในการดำเนินงานมากนัก พี่เลี้ยงจะเป็นผู้กระทำแต่เมื่อสมาชิกมีมากขึ้นมีกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้นประกอบกับได้เข้าร่วมประชุมกับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ เข้าร่วมการประชุมเครือข่ายผู้ติดเชื้อ จึงได้นำรูปแบบการกำหนดโครงสร้างบทบาทและหน้าที่มาใช้ในกลุ่ม แต่สมาชิกกลุ่มอยู่กันฉันท์พี่น้อง ในการดำเนินงานแต่ละตำแหน่งจึงมีการช่วยเหลือกัน สมาชิก

เมื่อมาอยู่รวมตัวกันแต่ละคนมีพื้นฐานแตกต่างกันเพื่อความเป็นระเบียบของกลุ่มจึงมีการตั้งกฎกติกาของกิจกรรมกลุ่มแต่เมื่อดำเนินไปได้สักระยะสมาชิกมีการเจ็บป่วยจึงมีการปรับกฎต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสมาชิก ในเรื่องสำคัญซึ่งทุกคนมีส่วนได้ส่วนเสียมีการให้สมาชิกเข้าร่วมตัดสินใจเพื่อความเป็นธรรมแก่สมาชิก และลดความขัดแย้งภายในกลุ่ม ด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก มีการติดต่อโดยการนัดประชุมกลุ่มและการกระจายข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ระหว่างกันทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปได้ สอดคล้องกับ สัมพันธ์ เตชะอธิก (2540, หน้า 7) ว่าการสื่อสารมีความสำคัญในการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจและร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น ด้านการควบคุมรายรับรายจ่ายกลุ่ม คณะกรรมการควบคุมทำให้เกิดความโปร่งใสตรวจสอบได้ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการควบคุมเพราะถ้ากรรมการควบคุมคนเดียว ย่อมมีโอกาสสรวลไหล เงินสูญหายหรืออาจถูกนำไปใช้ก่อน การควบคุมตรวจสอบกันและกันจะช่วยให้กลุ่มไม่มีปัญหาหรือแก้ปัญหาทันได้

กิจกรรม สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแตกต่างกัน ประธานกรรมการ และพี่เลี้ยงมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ส่วนสมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็นบางครั้งส่วนใหญ่สมาชิกเป็นผู้ปฏิบัติ เพราะการเข้ากลุ่มของสมาชิกมิได้เตรียมการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม สมาชิกปฏิบัติตามกิจกรรมที่มีอยู่ บางองค์กกรกิจกรรมบางอย่างได้กำหนดมาก่อนแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับ ปรัชญา เวสารัชชี่ ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของโครงการพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสำรวจ ปัญหาความเดือดร้อน การรวบรวมความคิดเห็น การหารือร่วมกันเพื่อสรุปปัญหา การหาทางป้องกันและแก้ไข หรือการมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหานั้น ๆ โดยผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายาม และทรัพยากรบางอย่าง เช่น ความรู้ ความคิด แรงงาน เงิน เป็นต้น นั่นคือการมีส่วนร่วมจะเป็นกระบวนการที่จะทำให้ประชาชนได้รู้จักคิด ตัดสินใจ และปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ สามารถพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

งบประมาณ ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มต้องมีงบประมาณซึ่งงบประมาณที่ได้รับมีทั้งที่ได้รับจากองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชนและงบประมาณจากการระดมทุนกลุ่ม ซึ่งการระดมทุนกลุ่มกลุ่มยังไม่สามารถทำกำไรได้จึงต้องพึ่งพิงงบประมาณจากภายนอก เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับจัดกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ไม่ได้ผลกำไรนอกเงย เช่น กิจกรรมพบปะกลุ่ม ซึ่งแย้งกับ บันทร อ่อนดำ (2536) ว่าทรัพยากร/ทุนเป็นองค์ประกอบเสริม แต่กลุ่มผู้ติดเชื้อจะไม่สามารถดำเนินได้ถ้าไม่มีงบประมาณ ซึ่งงบประมาณน่าจะเป็นองค์ประกอบหลักมากกว่า ส่วนกิจกรรมที่นำไปลงทุนสมาชิกไม่สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่องเพราะสมาชิกขาดความรู้เชิงธุรกิจ แต่สมาชิก

ยังมีความต้องการกิจกรรมเสริมชีพ แม้ไม่มีรายได้แต่การมาทำกิจกรรมเสริมอาชีพที่ทำการกลุ่ม ทำให้สมาชิกไม่รู้สึกรำคาญตนเองโดดเดี่ยวได้พบปะกลุ่ม ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิก กลุ่มซึ่งสอดคล้องกับ วินิจ เกตุขำ และคมเพชร จัตรศุภกุล (2522, หน้า 18) กล่าวว่า ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มนั้น มีสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ 2 อย่าง อย่างแรกคือ ความสำเร็จหรือที่เรียกว่าผลผลิตของกลุ่ม ซึ่งจัดว่าเป็นผลงานที่กลุ่มสร้างออกมาอีกอย่างหนึ่งคือกระบวนการทำงานกลุ่ม เพราะในขณะดำเนินงานกลุ่มนั้น สมาชิกในกลุ่มจะเกิดการปฏิสัมพันธ์ มีการแก้ปัญหา มีความร่วมมือกัน ซึ่งกระบวนการกลุ่มถือเป็นหัวใจสำคัญสรุปได้ว่าเรื่องกระบวนการทำงานกลุ่มมีความสำคัญ เท่ากับหรือมากกว่าผลผลิตของกลุ่มเสียอีก

ผู้นำ ประธานเสียสละ ไม่ใช้อำนาจเด็ดขาด ไกลเกลี้ย รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ประธานไม่มั่งานประจำใด ๆ จึงมีเวลาให้กับกลุ่มเต็มที่ เป็นสมาชิกกลุ่มมานาน สมาชิกให้การยอมรับร่วมกับรองประธานที่มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการทำงานกลุ่ม เคยดำรงตำแหน่งประธาน สามารถดำเนินการหรือปฏิบัติงานแทนประธาน สอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ นพเกษร (2542) ว่าชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีผู้นำที่มีอิสระในการตัดสินใจ มีค่านิยมตามที่ชุมชนยึดถือ และมีทักษะในการจัดการมีคุณธรรม อาทิ ความเสียสละ อดทน ซื่อสัตย์ เมตตา กรุณา การทำงานของผู้นำ ทางด้านบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ อยู่ในลักษณะการปรึกษาหารือ แสวงหาความร่วมมือ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างละเอียดละออ มิใช้อำนาจแต่เพียงอย่างเดียว

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม สมาชิกมีความเห็นอกเห็นใจเอื้ออาทรกัน สมาชิกจะพูดคุยกัน อันที่เพื่อน องค์การพี่เลี้ยงไม่เข้มงวดกับกลุ่มมากเกินไป สมาชิกรู้จักคุ้นเคยกันดี ผ่านอุปสรรคในการทำกลุ่มมามาก บรรยายภาพภายในกลุ่มเป็นกันเอง พี่เลี้ยงเข้าถึงได้ง่ายไม่เป็นพิธีรีตอง ซึ่งทำให้ผู้ติดเชื่อไม่เกร็งมากเกินไป ที่ตั้งกลุ่มตั้งแยกออกจากสำนักงานพี่เลี้ยง ไม่อยู่ใกล้หรือไกลเกินไปทำให้สมาชิกมีอิสระในการพบปะกลุ่ม ในกิจกรรมที่ต้องเลือกหรือคิดตัดสินใจเองนั้นพี่เลี้ยงเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ดำเนินกิจกรรมเองโดยไม่เข้าร่วมการประชุมทำให้สมาชิกมีอิสระในการตัดสินใจ และพี่เลี้ยงยอมรับการตัดสินใจ สอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ นพเกษร (2542) ว่าโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนเป็นตัวกำหนดสำคัญ เพราะชุมชนอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลรัฐกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ แบบแนวดิ่งที่มีความเข้มงวด มีการแทรกแซง และรวมศูนย์อำนาจการจัดการทั้งหมดไว้กับรัฐ ย่อมทำให้ชุมชนขาดอิสระไม่มีอำนาจ และต้องทำตามความต้องการของรัฐ ทำให้เกิดผลกระทบแก่โครงสร้างและพัฒนาการภายในชุมชน

ด้านการได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก เช่น เครือข่ายผู้ติดเชื้อ เครือข่ายผู้ติดเชื้อให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ติดเชื้อในการทำกิจกรรมกลุ่มทั้งกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ติดเชื้อโดยตรงและกิจกรรมต่อชุมชน ทำให้ผู้ติดเชื้อกล้าแสดงออก เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม มีความมั่นใจในการทำงานกลุ่ม วิเริ่มการทำงานในชุมชนซึ่งเป้าหมายหลักของเครือข่ายคือ การเน้นให้ชาวบ้านสามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นและสร้างพลังอำนาจการต่อรองระหว่างเครือข่ายกับกลุ่มภายนอกทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับนโยบาย

เพื่อแสดงให้เห็นความชัดเจนของความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีความเข้มแข็งมากดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงใคร่อภิปรายถึงกลุ่มที่มีความเข้มแข็งน้อยต่อกันดังต่อไปนี้

กลุ่มเข้มแข็งน้อย

ด้านที่เลี้ยงได้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มเกือบทั้งหมด ชี้นำหรือครอบงำกลุ่มมากเกินไป ไม่ให้โอกาสสมาชิกได้พัฒนาศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม จากการที่กลุ่มได้รับการจัดตั้งโดยโรงพยาบาลของรัฐ มีที่ปรึกษากลุ่มเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหลายฝ่าย ทำให้การดำเนินกิจกรรมกลุ่มมีขั้นตอนซับซ้อน ผู้ติดเชื้อดำเนินการได้เองลำบากจึงต้องอาศัยพี่เลี้ยงดำเนินการ ประกอบกับสมาชิกผู้ติดเชื้อเองก็ยอมรับการปฏิบัติเช่นนี้ คือเป็นผู้ปฏิบัติตามที่พี่เลี้ยงวางแผนการดำเนินงานและสังคมไทยยังเป็นสังคมที่ต้องขึ้นกับระบบราชการ และระบบราชการไทยยังคุ้นเคยกับการสั่งการและการตัดสินใจแทนประชาชน วิเชียร รักการ (อ้างใน บัญชา อ่อนท้วม, 2537, หน้า 31) ได้กล่าวไว้ว่า ค่านิยม ธรรมเนียม ประเพณีที่ตกทอดกันมาตั้งแต่อดีต พบว่าประชาชนไทยยังยอมรับในระบบราชการ เช่น ฟังคำแนะนำของข้าราชการเพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่า เรียนสูงกว่า คิดว่าข้าราชการเป็นเจ้าคนนายคน ลักษณะนิสัยของคนไทยในชนบทส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ตามมากกว่าเป็นผู้นำ เนื่องจากชอบความสบาย รักอิสระ รักความสงบ เคารพนับถือผู้มีอำนาจสูงกว่า

ด้านการดำเนินงานในกลุ่ม

การบริหารจัดการ กลุ่มมีบทบาทการบริหารจัดการกลุ่มน้อย การดำเนินกิจกรรมที่สำคัญเป็นบทบาทของพี่เลี้ยง กลุ่มมีโครงสร้าง ประกอบด้วย ประธาน เลขานุการ เภรณุกิจซึ่งปรับโครงสร้างลดลงเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน แต่เหรณุกิจปฏิบัติงานเป็นประธานในระดับตำบลทำให้ไม่มีเวลาทำงานให้กับกลุ่ม ดังนั้นกรรมการที่เหลือจึงต้องทำงานหนัก การดำเนินกิจกรรมที่สำคัญ เช่น การตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินงาน พี่เลี้ยงมีบทบาทมากกว่ากลุ่มผู้ติดเชื้อ ทางด้านการเงินมีขั้นตอนการเบิกจ่ายที่ขึ้นกับองค์กรพี่เลี้ยงมีการประสานงานหลายฝ่ายหลายขั้นตอน ซึ่งไม่เอื้อให้กลุ่มจัดการด้วยตนเอง กลุ่มจึงพึ่งพิงพี่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

สอดคล้องกับ บัณฑิต อ่อนดำ (2536) ว่ากลุ่มที่ได้รับการจัดตั้งที่ไม่ใช่กระบวนการกระตุ้นเพื่อก่อให้เกิดกลุ่ม โดยมีงบประมาณของทางราชการเป็นตัวกำหนดวิธีการ ซึ่งมักจะตรงกันข้ามกับความเป็นกลุ่มที่แท้จริงของชาวบ้าน กล่าวคือ กลุ่มจะรู้เองว่าจะใช้งบประมาณอย่างไร เมื่อไร ตามกระบวนการกลุ่มส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับความช่วยเหลือจากภายนอก

กิจกรรมกลุ่มมีหลากหลาย ซึ่งมักเป็นกิจกรรมที่ให้ประโยชน์ต่อผู้ติดเชื้อเอง สมาชิกส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรมในการวางแผนในการดำเนินกิจกรรม ส่วนใหญ่เป็นบทบาทของพี่เลี้ยง สมาชิกมีส่วนร่วมน้อย สมาชิกมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติกิจกรรมที่สนุกสนาน เนื่องจากสมาชิกที่เข้ามาร่วมกลุ่มเพราะได้รับการช่วยเหลือทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและเศรษฐกิจ โดยที่ไม่ต้องอยู่ในขั้นตอนของการวางแผน สมาชิกจึงรับแต่ฝ่ายเดียว ในการวางแผนพี่เลี้ยงไม่ได้อาศัยความคิดเห็นของผู้ติดเชื้อกิจกรรมต่าง ๆ ก็ดำเนินได้ แต่ถ้าพี่เลี้ยงไม่อยู่ กิจกรรมนั้นก็จะมีดำเนินต่อไปไม่ได้ สอดคล้องกับ บำรุง บุญปัญญา (2525, หน้า 84-85) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาอยู่ที่รัฐเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย และกิจกรรมการพัฒนาไว้ก่อน และชาวบ้านได้เข้ามาร่วมกิจกรรมที่กำหนดไว้ กิจกรรมบางอย่างเมื่อดำเนินแล้วไม่สำเร็จตามเป้าหมาย

งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ส่วนใหญ่ได้รับจากองค์กรเอกชนต่างประเทศ ซึ่งให้การสนับสนุนกิจกรรมที่ให้ประโยชน์ต่อผู้ติดเชื้อและกลุ่มผู้ติดเชื้อ กลุ่มระดับอำเภอในจังหวัดเดียวกัน กลุ่มได้รับงบประมาณมาก ในการของบประมาณดำเนินกิจกรรม พี่เลี้ยงจะขอรับการสนับสนุนครอบคลุมกลุ่มอื่น ๆ ในจังหวัดเดียวกันด้วย และกลุ่มยังได้งบประมาณจากการระดมทุนกลุ่ม ซึ่งจากการตั้งร้านค้าในโรงพยาบาล แล้วมีการระดมทุนให้กลุ่มนำไปใช้ในกิจกรรมเยี่ยมบ้านได้ กิจกรรมเยี่ยมบ้านเป็นกิจกรรมเพื่อให้ผู้ติดเชื้อดูแลสุขภาพตนเองได้ และเสริมสร้างกำลังใจระหว่างสมาชิก ดังนั้นกิจกรรมที่จัดขึ้นจึงเป็นกิจกรรมที่ให้การสงเคราะห์ผู้ติดเชื้อมากกว่า การที่จะทำให้ผู้ติดเชื้อช่วยเหลือตนเองได้

ผู้นำ ประธานมีความตั้งใจในการทำงาน ทำงานได้รวดเร็วมีความคล่องตัว มนุษย์สัมพันธ์ดี การศึกษาค่อนข้างดี ประสานงานได้สะดวก รวดเร็ว แต่ไม่มีโอกาสในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม้จะเริ่มเป็นประธานได้ไม่นาน แล้วมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับทีมกรรมการเครือข่ายผู้ติดเชื้อทำให้ได้ประสบการณ์ในการทำงานกลุ่ม จึงได้แสดงศักยภาพการเป็นผู้นำในการจัดการต่าง ๆ เช่น การควบคุมรายรับ-รายจ่าย ใช้วิธีการพูดคุยตรงกับพี่เลี้ยงในการพิจารณาใช้กองทุนฉุกเฉินให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื้อ รับผิดชอบงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายได้ดี พี่เลี้ยงให้ความไว้วางใจให้มีหน้าที่รับผิดชอบมากกว่าการปฏิบัติตามคำสั่งของพี่เลี้ยง

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

สมาชิกที่มารวมกลุ่มกันเพื่อเสริมสร้างกำลังใจแก่กันจะมีความเห็นอกเห็นใจกัน พุดคุยปรึกษาหารือกันฉันท์เพื่อน สมาชิกบางคนที่มา่วมเป็นสมาชิกใหม่อาจไม่คุ้นเคยกันแต่เนื่องจากมีปัญหาล้ายกันจึงเกิดความสนิทสนมอย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับพี่เลี้ยง พี่เลี้ยงเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มเองเป็นส่วนใหญ่ จึงมีบทบาทคล้ายกับเป็นประธานกลุ่มโดยมีสมาชิกกลุ่มเป็นลูกน้อง และมีความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง พี่เลี้ยงเป็นผู้วางแผน สมาชิกกลุ่มเป็นผู้ปฏิบัติ

ด้านการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรอื่น ๆ เช่น เครือข่ายผู้ติดเชื้อ กลุ่มมีงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมมาก ไม่จำเป็นต้องมีงบประมาณขององค์กรอื่น ๆ เท่าใดนัก ในการให้ความช่วยเหลือ เครือข่ายผู้ติดเชื้อได้ช่วยเหลือทุกกลุ่มผู้ติดเชื้อ กลุ่มได้มีตัวแทนกลุ่มเข้าร่วมประชุม แต่การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายไม่มีผลต่อผู้ติดเชื้อโดยตรง เนื่องจากการดำเนินกิจกรรม พี่เลี้ยงเป็นผู้วางแผนกิจกรรมจากเครือข่ายผู้ติดเชื้อไม่ได้มีผลต่อกลุ่ม แต่มีผลทางอ้อม คือ สมาชิกกลุ่มที่เป็นตัวแทนผู้ติดเชื้อได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านการทำงาน เช่น การเขียนโครงการ อบรมการเป็นวิทยากร เรียนรู้การทำงานกลุ่ม ซึ่งตัวแทนกลุ่มได้นำประสบการณ์เหล่านี้มาใช้ในกลุ่ม

สำหรับกลุ่มเข้มแข็งปานกลางซึ่งมีลักษณะของปัจจัยที่พบน่าจะพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งที่แท้จริงได้ดังต่อไปนี้

ด้านพี่เลี้ยงมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเท่ากับประธาน แต่พี่เลี้ยงต้องการให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมเองได้แต่บทบาทไม่ได้ลดลงไปในการที่จะทำให้กลุ่มเข้มแข็งมากขึ้นได้ พี่เลี้ยงควรลดบทบาทของตนเองให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่ง พิชโรบล นาถประทาน (2541, หน้า 18) ได้ศึกษาว่า พี่เลี้ยงมีบทบาทอย่างสูงต่อกลุ่มผู้ติดเชื้อในการดูแลทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต คอยให้กำลังใจและเป็นที่ปรึกษาแนะนำในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเป็นผู้ประสานการให้ความช่วยเหลือ การสงเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ทั้งภาครัฐและเอกชนแก่กลุ่มผู้ติดเชื้อ เมื่อกลุ่มผู้ติดเชื้อมีความพร้อมและเข้มแข็งขึ้นก็จะสามารถบริหารจัดการและดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543, หน้า 289) ได้กล่าวว่า กลยุทธ์ที่สำคัญของการเปิดเวทีชาวบ้าน เพื่อให้ชุมชน “พึ่งตนเอง” ทางความคิดมากที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ควรมีส่วนร่วมน้อยที่สุดในการทำตัวเป็นผู้ชี้นำทางความคิดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ สิ่งที่เป็นที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติ คือ การสร้างระบบข้อมูลและระบบการใช้สื่อการประชุม เพื่อให้ชุมชนเข้าใจง่าย รวมทั้งหมั่นสังเกตการประชุมว่าจะมีบุคคลใดได้เปิดเผยแนวความเป็นผู้นำกลุ่มเข้มแข็ง ส่วนเรื่องดำเนินการประชุมก็ให้ชุมชนเป็นผู้นำเอง

ด้านการบริหารจัดการ การตัดสินใจมักเกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมกลุ่ม โดยเฉพาะการประชุมกลุ่ม พี่เลี้ยงควรให้อิสระแก่ผู้ตัดสินใจในการดำเนินการประชุม โดยการสังเกตการณ์อยู่ห่าง ๆ ให้กลุ่มดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ พี่เลี้ยงควรเข้าร่วมตัดสินใจเมื่อสมาชิกขอความช่วยเหลือ หรือกลุ่มได้พูดคุยปัญหาแล้วยังหาข้อตกลงไม่ได้ หรือให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแก่กลุ่มโดยไม่เป็นการชี้นำ ในบางเรื่องที่กลุ่มควรได้รับการส่งเสริม ปรับปรุง แก้ไข ควรปรึกษากับประธาน ให้ประธานดำเนินการมากกว่าพี่เลี้ยงกระทำการ การตัดสินใจของกลุ่มอาจจะไม่ถูกต้องในบางครั้ง กลุ่มควรแก้ปัญหาด้วยตนเอง และร่วมประเมินผลกับกลุ่มเป็นระยะ ๆ

กิจกรรมกลุ่มมีทั้งที่มีประโยชน์ต่อผู้ตัดสินใจและกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อกลุ่ม แต่กลุ่มมีกิจกรรมที่กระทำในชุมชนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เพราะได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายผู้ตัดสินใจและพี่เลี้ยงได้เปิดโอกาสในการดำเนินกิจกรรมแต่การดำเนินกิจกรรม สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมน้อย ประธานและเหรัญญิกมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมแทบทุกอย่าง ซึ่งสมาชิกอาจยังไม่เห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมในชุมชน หรือการติดต่อสื่อสารระหว่างประธานกับสมาชิกล้มเหลว ดังนั้นการทำกิจกรรมต่าง ๆ สมาชิกทุกคนในกลุ่มควรมีส่วนร่วมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กิจกรรมนั้น ๆ จึงจะได้รับการพัฒนา หรือดำเนินต่อไปได้ด้วยจิตสำนึกที่มารวมตัวกัน ซึ่งสอดคล้องกับทวิศักดิ์ นพเกษร (2541) ว่าจิตสำนึกประชาสังคม (Civic Consciousness) คือสำนึกที่ว่าตนเป็นเจ้าของปัญหาของชุมชนและเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหากับฝ่ายต่าง ๆ ยอมรับในการรวมตัวและความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยมิตรภาพในการเรียนรู้ร่วมกันหรือแก้ไขปัญหที่เผชิญอยู่ให้ความสำคัญกับศักยภาพของปัจเจกชนในชุมชนยอมรับและเห็นคุณค่าความแตกต่างหลากหลายของสมาชิกในชุมชนในการร่วมทำงานด้วยกันการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหา ชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกความเป็นชุมชน

ผู้นำ ประธานมีความมุ่งมั่นในการทำงานมาก เสียสละ แต่บางครั้งไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ค่อนข้างเผด็จการ เนื่องจากมีประสบการณ์ในการทำงานกลุ่มมานาน มีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มมาก ได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกกลุ่มอื่น ในการทำงานจึงมักเอาแต่ใจตนเอง โดยไม่คำนึงว่าสมาชิกยังไม่มีประสบการณ์เช่นเดียวกับตนเอง ประธานควรปรึกษาหารือ พูดคุยกับสมาชิกด้วยความเห็นอกเห็นใจมากขึ้น ยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ทบทวนบทบาทการทำงานของตนเอง ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและลดการขัดแย้งภายในกลุ่มได้

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม สมาชิกมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน ให้กำลังใจกัน พุดคุยกันฉันท์เพื่อน สมาชิกมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น แต่ความสัมพันธ์กับผู้นำ จากการที่ผู้นำค่อนข้างเผด็จการ สมาชิกจึงยอมรับพี่เลี้ยงมากกว่าประธาน การรวมกลุ่มที่มีลักษณะจัดตั้ง ชี้นำ ขาดการสร้าง Partnership ไม่มีการเรียนรู้ร่วมกันและมีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวตั้ง แม้จะเกิดอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะสนับสนุนโดยภาครัฐ หรือองค์กรเอกชน ก็ไม่สามารถนับเป็นประชาสังคมได้ เพราะขาดจิตสำนึกประชาสังคม

ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุง การดำเนินงานของกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ จังหวัดลำปาง

1. กลุ่มผู้ติดเชื้อไม่ได้รับการส่งเสริมความเข้มแข็ง รัฐควรมีนโยบายสร้างเสริมกลุ่มผู้ติดเชื้อให้มีความเข้มแข็ง
2. พี่เลี้ยงยังขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนากลุ่มผู้ติดเชื้อให้มีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ จึงควรมีการจัดอบรมการสร้างเสริมกลุ่มผู้ติดเชื้อแก่พี่เลี้ยง
3. สมาชิกขาดความรู้ในการทำงานเกี่ยวกับกลุ่ม ควรมีพัฒนาการทำงานของกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง โดยมีบุคลากรที่มีความรู้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. กลุ่มผู้ติดเชื้อที่จัดตั้งใหม่สมาชิกควรมารวมตัวกันด้วยจิตสำนึก ไม่ใช่ผลประโยชน์ เป็นสิ่งจูงใจและควรมีการเตรียมกลุ่มโดยบุคลากรที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มเข้มแข็ง
2. พี่เลี้ยงควรได้รับความรู้ในการพัฒนากลุ่มให้เป็นกลุ่มเข้มแข็ง และมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา
3. สมาชิกควรได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เช่น ด้านการบริหารจัดการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มเข้มแข็งระหว่างกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นเองและกลุ่มที่ได้รับการจัดตั้งจากองค์กรต่าง ๆ
2. ควรมีการศึกษาความเข้มแข็งของกลุ่มที่จัดตั้งในระดับตำบลสมาชิกในหมู่บ้าน อยู่ใกล้เคียงกันและมีองค์กรที่ปรึกษาไม่ซับซ้อน